

SCHIPPER GEZOCHT!

OP REIS MET DE JATRIE

Docentenhandleiding

In 1930 laten Jan en Trientje Davids de Groninger steilsteven 'Jatrie' bouwen. De naam van het schip is een samentrekking tussen beide voornamen. Als het varen Jan en Trientje te zwaar begint te vallen, neemt tweede zoon Harm het roer over. Jan en Trientje gaan aan de wal wonen, aan de Cereskade in Stadskanaal. Na de dood van Trientje in 1977 stopt Harm ook met varen en trekt hij bij zijn vader in. In 2008 schenkt Harm de steilsteven aan het Streekhistorisch Centrum. Na een jarenlange restauratie vaart het schip sinds 2015 weer. Harm maakt dat niet meer mee. Hij overlijdt in 2008.

De Jatrie vertelt het verhaal van de binnenscheepvaart in de Veenkoloniën, dat begint met zeil- en sleepscheppen en eindigt met moderne motorscheppen. Dit schip heeft turf, graan, aardappelen, stro, kunstmest, kolen en vele andere ladingen vervoerd. Vanaf de jaren '60 verdwijnen veel binnenvaartscheppen uit de wateren van de Veenkoloniën. Vrachtwagens nemen het vervoer over. In de slecht onderhouden wijken en kanalen lopen de schepen steeds vaker aan de grond. De kanalen worden gedempt en schippers gaan aan de wal wonen.

Om de verhalen over de karakteristieke binnenscheepvaart te behouden voor een nieuwe generatie kinderen uit Stadskanaal en de Veenkoloniën, is 'Schipper gezocht!' ontwikkeld. Schipper Harm wil met pensioen, maar moet eerst een waardige opvolger voor zijn schip vinden. Samen met schipper Harm ontdekken de leerlingen hoe het was om als kind op een binnenschip te leven en leren ze tijdens een bezoek aan de Jatrie wat een schipper moet weten. Wil één van de leerlingen schipper Harm opvolgen? Ook erfgoedwilsheid speelt een belangrijke rol binnen dit project. Aan de hand van de Jatrie voor en na de restauratie vormen de leerlingen hun mening over het wel of niet behouden van het schip. Wanneer heeft iets waarde? En heeft iets dat voor jou waarde heeft ook waarde voor een ander?

Doelgroep: groep 4 tot en met 6

Leerdoelen:

- Je oefent met het vormen van je eigen mening;
- Je leert open te staan voor de mening van anderen;
- Je weet dat je je mening altijd mag veranderen;
- Je kunt uitleggen waarom je iets vindt;
- Je leert dat scheepvaart belangrijk was voor Stadskanaal;
- Je weet hoe een binnenschipper en zijn gezin honderd jaar geleden leefden;
- Je maakt een kort filmpje waarin je uitlegt of het schippersbestaan wel of niet iets voor jou is.

Kerdoelen: 1, 3, 50, 51, 52, 56

21ste-eeuwse vaardigheden:

- Communicatie
- Kritisch denken
- Samenwerken
- Mediawijsheid

'Schipper gezocht!' is een vakoverstijgend erfgoedproject en sluit aan bij geschiedenis (Tijdvak 9), burgerschapsvorming en aardrijkskunde, maar zou ook - door dieper in te gaan op de werking van sluizen en motoren - aan techniek gekoppeld kunnen worden.

Opzet

Les 1 – Opknappen of slopen?

De leerlingen zien een foto van de Jatrie voor de restauratie. Zouden zij dit schip laten opknappen? Of kiezen ze voor slopen?

Les 2 – Met schipper Harm op reis

Er komt een brief van Harm Davids, schipper van de Jatrie, in de klas. Hij zoekt een opvolger. Maar schipper kun je niet zomaar worden. Je moet wel kennis van zaken hebben. Aan de hand van oude foto's en tekstjes reconstrueren de leerlingen hoe schipper Davids als kind op de Jatrie voer.

Les 3 – Naar de Jatrie

Op de Jatrie doen de leerlingen in groepjes vier opdrachten. Ze ontdekken hoe de motor werkt en hoe het schip voor de plaatsing van de motor vooruit kwam. In het roefje en het vooronder leren ze over het leven van kinderen van binnenschippers. In de stuurhut onderzoeken de leerlingen hoe de veenkoloniën eruit zagen toen schipper Harm jong was. In het ruim maken de leerlingen kennis met verschillende soorten lading en rekenen ze uit wat de doortocht door de sluis kost.

Les 4 – Wil jij schipper zijn?

Tijdens de reflectie op het project krijgen de leerlingen de foto van de Jatrie nog een keer te zien en mogen ze opnieuw de keuze maken voor bewaren of slopen. Waar kiezen ze nu voor en waarom? Daarna nemen de leerlingen een filmpje voor schipper Harm op, waarin ze vertellen wat ze geleerd hebben en beargumenteren de leerlingen waarom ze wel of geen schipper op de Jatrie willen zijn.

De benodigde lesbladen, brief en foto's zitten in de bijlages.

Tips en uitbreiding:

Inlezen in de geschiedenis van Stadskanaal en de Jatrie?

<https://www.deverhalenvangroningen.nl/alle-verhalen/een-kaarsrecht-stadskanaal>

<https://www.deverhalenvangroningen.nl/alle-verhalen/een-kaarsrecht-stadskanaal1>

[Harry Töben, Harm Davids, schipper van de Jatrie \(Groningen 2015\).](#)

www.jatrie.nl

Tips om foto's te bespreken via Visual Thinking Strategies:

www.slo.nl/@12567/po-kunstzinnige/, <https://www.vtsnederland.org/> en <https://vimeo.com/9827533>

Muziek: Schipperskind, Kinderen voor Kinderen (www.youtube.com/watch?v=W7u7nQ5iD18)

Schooltv:

Turf:

<https://schooltv.nl/video/energie-uit-turf-brandstof-gemaakt-van-gedroogd-veen>

<https://schooltv.nl/video/het-ontstaan-en-de-inrichting-van-nederland-turf-uit-hoogveen>

<https://schooltv.nl/video/landschap-hoogveen-slootje-graven-bootje-varen>

Om aan te sluiten bij techniek: onderzoek wat sluizen zijn, hoe ze werken en waarom ze belangrijk zijn:

<https://schooltv.nl/video/kanalen-en-sluizen-hulpmiddelen-voor-de-scheepvaart>

<https://schooltv.nl/video/het-klokhuis-sluizen>

Hoe is het leven als binnen schipper in onze tijd?

<https://www.youtube.com/watch?v=-OwwzmR8pYk>

Zou jij kind van een binnenschipper willen zijn? Waarom wel of niet?

Kunst:

In het centrum van Stadskanaal staan verschillende kunstwerken die met het scheepvaart- en turfverleden van het dorp te maken hebben. Kijk voor een lijst van kunstwerken op:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_beelden_in_Stadskanaal

Uitbreiding: Loop met de klas een route langs de beelden. Zoek van tevoren achtergrondinformatie over de kunstwerken op. Vraag de leerlingen wat ze zien, wat ze denken dat de kunstwerken voorstellen en wat ze denken dat de maker met het beeld wil vertellen.

Op het kunstwerk StadSpaden van Hans Mes staat een gedicht over Stadskanaal vroeger en nu. Laat de leerlingen ook een gedicht over hun woonplaats schrijven. Bijvoorbeeld: waarom voelt Stadskanaal als jouw thuis? Of laat de leerlingen aan het einde van het project een gedicht over de Jatrie schrijven.

Tip: kijk voor lessen ter inspiratie op www.poeziepaleis.nl

Hans Mes, Kruiwagens, foto Gouwenaar, Wikipedia

Hans Mes, StadSpaden, foto Gouwenaar, Wikipedia

Turfschip, foto Gouwenaar, Wikipedia

Colofon

Inhoud en ontwikkeling: Kirsten Bos en Willy van der Schuit

Grafische vormgeving: Studio Eye Candy, Helga de Graaf

Met dank aan: Froukje Koster, Anita Mulder en de leerlingen van CBS de Maasborg

© Groningen, oktober 2023

LES 1

OPKNAPPEN OF SLOPEN?

Erfgoedlessen in het onderwijs gaan vaak over plekken en spullen die je leren hoe het leven vroeger was. Erfgoedwijsheid is anders. Het gaat over de manier hoe wij met erfgoed omgaan: erfgoed als proces. Net als bij mediawijsheid, heb je bij erfgoedwijsheid competenties nodig om actief, kritisch en bewust met je omgeving bezig te zijn. Erfgoedwijsheid gaat ervan uit dat iedereen erfgoedmaker kan zijn, ook leerlingen.

‘Schipper gezocht!’ laat de leerlingen in de eerste en laatste les bedenken of de Jatrie voor hen erfgoed is. Moet het schip behouden blijven of is het rijp voor de sloop?

Naar: Erfgoed Brabant - <https://www.erfgoedbrabantacademie.nl/erfgoedwijsheid>

Nodig: Foto van de Jatrie voor de restauratie (Bijlage 1), plakbriefjes, groot vel papier, stiften

Doen: Zet de foto van de Jatrie op het digibord klaar

Tijd: 30 minuten

Stap 1

Vouw het papier dubbel en schrijf aan de ene kant: ‘opknappen’ en aan de andere kant ‘slopen’. Hang het papier voor de klas op.

Stap 2

Projecteer de foto van de Jatrie op het digibord. Laat de kinderen beschrijven wat ze op de foto zien. Stel vervolgens de vraag: Vind jij dat deze oude boot bewaard moet blijven? Of zou je deze oude boot laten slopen? Schrijf kort op waarom je dat vindt.

De leerlingen schrijven hun antwoord op een plakbriefje.

Stap 3:

Laat de leerlingen om de beurt hun briefje plakken bij ‘slopen’ of ‘opknappen’. Laat ze kort vertellen waarom ze hiervoor gekozen hebben.

Stap 4

Bespreek de uitkomst. Waar hangen de meeste briefjes? Wat zijn de meest aangevoerde redenen? Bewaar het papier met de plakbriefjes voor les 4.

LES 2

EEN BRIEF VAN SCHIPPER HARM

Er is post voor de klas! Schipper Harm Davids is op zoek naar een waardige opvolger voor zijn schip, de Jatrie. Welke leerling heeft zeebenen?

Nodig: werkbladen, knipblad, brief en foto, envelop en postzegel

Doen:

- Print de brief en de foto uit (Bijlage 2 en 2a). Stuur de brief naar de school, geadresseerd aan de klas
- Print de werkbladen en het knipblad (Bijlage 3) uit

Tijd: 30-45 minuten

Opdracht 1:

Lees de brief met de leerlingen en bekijk de foto. Bespreek de brief.

Wie is Harm Davids? Waarom schrijft hij juist een brief naar deze klas? Wat vertelt hij over zijn leven? Wat zien de leerlingen op de foto? Herkennen ze het schip van Harm Davids? Dat is het schip uit les 1.

Opdracht 2

De leerlingen lezen de tekstjes en zoeken er de juiste foto's bij. Op die manier ontstaat er een stripverhaal over een reis met de Jatrie. Bespreek het verhaal met de leerlingen. Wat maakt Harm mee onderweg? Hoe zou het zijn om op een binnenschip te leven als kind? Wat valt de leerlingen het meest op aan de oude foto's?

Antwoorden:

- 1 = H
- 2 = I
- 3 = G
- 4 = C
- 5 = B
- 6 = E
- 7 = A
- 8 = F
- 9 = J
- 10 = D

Bronvermelding

- Foto a: Collectie Veenkoloniaal Museum
- Foto b: Collectie Veenkoloniaal Museum
- Foto c: Historisch Archief Midden-Groningen
- Foto d: K. Loman, Groninger Archieven
- Foto e: Streekhistorisch Centrum
- Foto f: Stichting Jatrie
- Foto g: Stichting Jatrie
- Foto h: Stichting Jatrie
- Foto i: Historisch Archief Midden-Groningen
- Foto j: Collectie Veenkoloniaal Museum

LES 3

NAAR DE JATRIE

In deze les brengt u met de klas een bezoek aan de Jatrie. In groepjes rouleren de leerlingen langs verschillende opdrachten, waarin ze kennis maken met het beroep van binnenschipper en ontdekken hoe schipper Harm als kind aan boord leefde. Aan boord worden de leerlingen ontvangen door een vrijwilliger, die zich voorstelt als schipper Harm Davids.

Het bezoek aan de Jatrie duurt ongeveer 1,5 uur.

Van tevoren:

- Verdeel de klas in vier groepen. Geef iedere groep een letter (A, B, C, D). Op de boot start ieder groepje bij de opdracht die met hun letter correspondeert. De opdrachten staan in het opdrachtenboekje dat de leerlingen aan boord krijgen
- Zorg voor voldoende begeleiding, tenminste 1 begeleider per groepje

Activiteiten aan boord:

1. Hoe kwam de Jatrie vroeger vooruit? En hoe gaat dat nu? De leerlingen krijgen uitleg over de Brons-motor in het schip en ontdekken dat het schip vroeger kon zeilen, maar dat paarden én de familie Davids het schip soms ook moesten trekken.
2. De leerlingen bekijken het roefje en het vooronder, waar de kinderen sliepen. Zo ontdekken ze hoe de familie Davids aan boord leefde. In het vooronder luisteren de leerlingen naar een audio-fragment van Harm als kind.
3. De leerlingen onderzoeken verschillende soorten lading en onderzoeken een sluiskaart.
4. Hoe zag de wereld van de veenkoloniën er in de tijd dat schipper Harm jong was uit? De leerlingen onderzoeken oude foto's en maken een foto met de schipperspet op in de stuurhut.

LES 4

BEN JIJ DE NIEUWE SCHIPPER?

In deze afsluitende les buigen de leerlingen zich nog een keer over de vraag of ze de Jatrie laten opknappen of dat de boot naar de sloop kan. Ben je van mening veranderd nu je meer over het schip weet? Ook nemen de leerlingen hun filmpje op voor schipper Harm. Heb jij schippersbenen? Of is het leven als schipper niks voor jou?

Nodig:

- Materiaal om filmpjes op te nemen
- Plakbriefjes
- Papier met plakbriefjes uit les 1
- Groot vel papier
- Foto van de vervallen Jatrie (Bijlage 1)
- Eventueel verkleedkleding en voorwerpen voor de filmpjes

Doen:

- Kopieer het werkblad bij les 4
- Verdeel de klas in twee- of drietallen

Opdracht 1 – Opknappen of slopen?

Hang opnieuw een vel papier voor de klas op. Schrijf aan de ene kant 'opknappen' en aan de andere kant 'slopen'. Laat de foto van de Jatrie opnieuw zien. Geef iedere leerling een plakbriefje. Vraag ze opnieuw op het briefje te schrijven of ze de Jatrie zouden laten opknappen of slopen en waarom.

Iedere leerling plakt het plakbriefje onder 'slopen' of 'opknappen' en vertelt waar ze voor hebben gekozen en waarom.

Bespreken:

Aan welke kant hangen de meeste briefjes?

Welke argumentatie geven de leerlingen?

Vergelijk het papier van les 1 met dit papier. Had je aan het begin van het project een andere mening dan nu?

Hoe komt dat? Praat met de leerlingen over het belang van een verhaal achter een voorwerp als je wilt beslissen of je iets wilt bewaren of wegdoen.

Opdracht 2 – Een filmpje voor schipper Harm

Bespreek het werkblad met de leerlingen, zodat duidelijk is wat ze moeten doen. Leg uit hoe de apparatuur werkt waar ze de filmpjes mee op gaan nemen.

De leerlingen nemen om de beurt hun filmpje op. Laat ze de filmpjes eventueel aankleden met verkleedkleding of voorwerpen die aansluiten bij hun verhaal.

Bekijk de filmpjes samen met de klas. Zit er een toekomstig schipper bij?